

BİBLİYOGRAFYA :

TSMA, nr. E. 4347, 4720, 4766, 5751, 7147, 8892; BA, HH, nr. 1110; *Sefinetü'r-rüesâ*, s. 157-161; Şânîzâde, *Târih*, I, 249; III, 104 vd.; IV, 137-139; A. Slade, *Records of Travels in Turkey Greece*, Londres 1832, s. 245-250; Cevdet, *Târih*, IX, 121, 310-316; X, 113-116, 186; XI, 94 vd., 127 vd.; XII, 55-58; Fatih, *Tezkire*, s. 54 vd.; Ahmed Rifat, *Lugat-ı Târhiyye ve Coğrâfiyye*, İstanbul 1300, III, 81; *Sicill-i Osmânî*, II, 102; *İzâhu'l-meknûn*, I, 496; Abdurrahman Şeref, *Târih Musâhabeleri*, İstanbul 1339, s. 27-38; N. Jorga, *Osmanlı Tarihi* (trc. Bekir Sıtkı Baykal), Ankara 1948, V, 151, 213, 231, 246, 294; Gövsa, *Türk Meşhurları*, s. 162-163; TCYK, s. 853-857; Karal, *Osmanlı Tarihi*, V, 77-78, 102, 111, 113; a.mlf., *Hâlet Efendi'nin Paris Büyük Elçiliği*, İstanbul 1940; Dânişmend, *Kronoloji*, IV, 103, 107-108; Özege, *Katalog*, I, 288; S. J. Shaw – E. K. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye* (trc. Mehmet Harmanlı), İstanbul 1983, II, 33-34, 44-45; Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, s. 126-127; *Kâmûsü'l-a'lâm*, III, 1915-1916; Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, s. 70-71, 105, 131; a.mlf., "The Impact of the French Revolution on Turkey", *Journal of World History*, I (1953), s. 113, 117, 123-124; M. Şihâbeddin Tekindağ, "Hâlet Efendi", *İA*, V/1, s. 123-125; E. Kuran, "Hâlet Efendi", *EI²* (Fr.), III, 93-94; Baha Tanman, "Galata Mevlevihanesi", *DİA*, XIII, 319; Necdet Sakaoğlu, "Hâlet Efendi", *DBİst.A*, III, 498-499.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

HÂLET EFENDİ KÜTÜPHANESİ

Hâlet Efendi (ö. 1822) tarafından Galata Mevlevihânesi avlusunda kurulan kütüphane.

1820'de kurulan kütüphane tarih, edebiyat, özellikle de tasavvufî eserler bakımından zengin koleksiyona sahiptir. Ayrıca üslûbu ile dikkati çeken vakfiyesi, diğer büyük kütüphanelerin vakfiyeleri gibi sanatkârane bir ifade ile kaleme alınmış, seçilen bazı kelimelerle metne tasavvufî bir eda verilmek istenmiştir.

Hâlet Efendi, Rebîülâhîr 1235 (Ocak 1820) tarihinde hazırlattığı vakfiyesinde belirttiğine göre kütüphanesine önce 266 cilt kitap koymuştur. Başbakanlık Arşivi'nde bulunan Hâlet Efendi'nin konağının bir aylık masraflarını gösteren defterden (Cevdet-Dâhiliye, nr. 7738), vakfiyesini düzenlediği Ocak 1820 tarihinden sonra da kütüphanesi için kitap satın almaya devam ettiği anlaşılmaktadır. İki yıl sonra yaptığı ek vakfiye ile kütüphaneye 547 kitap daha vakfeden Hâlet Efendi, kütüphane personelinin tayinini mevlevihâne şeyhine bırakmış ve birinci hâfız-ı kütübün bekâr olmasını, ikinci hâfız-ı kütübülük görevinin de dergâhın duacı dedesine verilmesini şart koymuştur.

Kütüphanedeki kitaplar, tekke ve zâviyelerin kapatılmasından sonra 1927 yılında Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir. Hâlet Efendi Kütüphanesi'nde 291'i Türkçe, 451'i Arapça, sekseni Farsça olmak üzere 822 yazma eserle seksen altısı Türkçe, elli altısı Arapça, beşi Farsça 147 matbu eser mevcuttur. Kütüphaneye kuruluşundan sonraki yıllarda bağışlanan 310 yazma ve yirmi sekiz matbu kitap "Hâlet Efendi mülhaki" diye adlandırılan ayrı bir bölümde muhafaza edilmektedir (Galata Mevlevihânesi'nin avlusunda 1234 (1819) yılında inşa edilen ve müstakil bir yapıya sahip olan kütüphanenin mimarisi için bk. *DİA*, XIII, 319).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Cevdet-Dâhiliye, nr. 7738; *Hâlet Efendi Vakfiyesi*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 837/1, vr. 1^b-21^b; *Hâlet Efendi'nin İkinci Vakfiyesi*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 837/1, vr. 22^b-38^b; *Şer'iyye Sicilleri*, Evkâf-ı Hümâyun Müfettişliği, nr. 375, vr. 1^b-7^b; Halit Dener, *Süleymaniye Umumi Kütüphanesi*, İstanbul 1957, s. 44-45; Erünsal, *Türk Kütüphaneleri Tarihi II*, s. 126-127, 143, 159, 175, 178, 188, 197, 203, 234, 239, 261, 266, 271-272, 274; Erdem Yücel, "Galata Mevlevihanesi", *TDA*, I/2 (1979), s. 75-78; M. Baha Tanman, "Galata Mevlevihanesi", *DİA*, XIII, 319.

İSMAİL E. ERÜNSAL

HÂLETÎ

(bk. AZMİZÂDE MUSTAFA HÂLETÎ).

HÂLETİYYE

(حَالَتِيَّة)

Gülşeniyîye tarikatının Hasan Hâletî Efendi'ye (XVIII. yüzyıl) nisbet edilen bir kolu (bk. GÜLŞENİYYE).

HALI

Çeşitli kaynaklarda, halı kelimesinin aslını teşkil eden kalînin (küçültmeli şekli kalîçe) Farsça'dan geldiği ileri sürülmekteyse de James W. Redhouse 1890'da yayımladığı sözlüğünde kelimeyi Türkçe olarak vermiş (*A Turkish and English Lexicon*, s. 825). F. Steingass da iki yıl sonra çıkardığı Farsça sözlükte hem kalînin, hem de bu dilde onunla aynı anlamı taşıyan kalînin (değerli bir halı çeşidi; küçük halı, seccade) Türkçe olduğunu belirtmiştir (*Dictionary*, s. 949; *kalîn / kalî* Türkçe'de "evlilik öncesi kız tarafına verilen ağırlık" anlamındadır [Clouston, s. 622, 707]). Doerfer ise pek çok kaynaktan faydalanarak bu iki kelimenin Türkçe'den Farsça'ya geçtiğini kanıtlarıyla ortaya koymaktadır (*TMEN*, III, 396-398, 399-400). Türkçe'de ayrıca halı, kilim, keçe gibi yaygıları ifade eden bir de keviz / kiyyiz / kidiz kelimesi bulunmaktadır (Clouston, s. 692, 707). Eski Türkçe'de halıcılıkla ilgili terimlerin çokluğu dikkat çekicidir ve bu durum Türkler'in halı sanatındaki seviyelerini göstermektedir.

Eski Ahid'in çeşitli bölümlerinde halıdan söz edildiği görülmektedir. Hezekiel'in Sur için mersiyesinde Şam ve Helbon'dan gelen beyaz yapağı, Vedan ve Yavan'dan gelen iplik gibi dokuma malzemeleri sayıldıktan sonra, "Ata binmek için değerli kumaşlarda Dedan senin tâcirindi" denilmektedir (Hezekiel, 27/18-20). Eyer altına veya üstüne konulan örtünün kumaştan çok keçe, halı, kilim gibi bir yaygı olması sebebiyle burada kumaş kelimesinin halı yerine kullanıldığı kabul edilmiştir. Süleyman'ın Meselleri'ndeki "Yatağımıza halılar ve Mısır ipliğinden alaca örtüler serdim" (7/16), cüm-

Hâlet Efendi Kütüphanesi ve kütüphanenin XIX. yüzyıl içinde çizilmiş bir gravürü (Divan Edebiyatı Müzesi, Envanter nr. 322/3)

